

Afsnit 5.

1880 til 1909.

Den store udvandring til Amerika skete fra 1868 til 1914, hvor 295.000 drog til det forjættede land, der var dog allerede de forudgående 20-30 år sket en udvandring, specielt fra Langeland og Lolland-Falster var der skabt en udvandretradition.

Det vil derfor sige, at udvandringen begyndte og tog fart i sidste afsnit (1850-1879), men strækker sig derpå over hele denne periode og ind i næste.

Når udvandringen tog fart i 1868, kan det bl.a. andet skyldes, at dampskibene og jernbanerne overtog sejlskibenes og hestevognenes plads, således at rejsetiden blev væsentlig kortere og prisen tilsvarende mindre.

Hvor det før havde taget mellem 6-8 uger at sejle til Amerika, tog det nu kun en 3-4 uger, og fra at det havde kostet, hvad der svarer til en halv årsløn for en tjenestekarl, kostede turen i 1870, 130-140 kr. på mellemdækket, og i 1880 ca. det halve, for at stige til 100 kr. i 1890.

Ifølge en lov fra maj 1868, skulle enhver form for udvandring fra Danmark, direkte eller indirekte, bogføres. Fra disse oplysninger vides, at ca. 42% af udvandringen skete fra Jylland, 29% fra Sjælland og Lolland-Falster, 19% fra København og 11% fra Fyn.

Lidt over halvdelen (56%) stammer fra landdistrikterne, resten fra byerne hvor kun 31,4% af befolkningen boede i 1870-1901.

Erhvervsfordelingen var den at 43% af begge køn var landbrugsmedhjælpere. Byarbejderne udgjorde 25,6% og håndværkere og lærlinge 18,5%.

Aldersmæssigt var de største grupper, de 15-19-årige (15%), de 20-24-årige (25,5%), de 25-29-årige (14,4%), de ældre over 35 udgjorde 14,1%.

Der er også fra Rolsted slægten udvandret familiemedlemmer til Amerika, men desværre er der ikke ret mange oplysninger om disse personer.

Fra 1877 til 1895 havde man den verdensomspændende "Store Depression" som ramte industriprodukter, men som også havde en afsmittende virkning på landbrugsprodukter.

Det skabte landbrugskriser som toppede i 1883, 1887 og 1896.

Den vegetabiliske og animalske produktion blev ramt forskelligt, og nødvendiggjorde en omfattende omstillingsproces med investeringer i bygninger, besætning, mejerier og slagterier.

De store investeringer blev i nogen grad gjort lettere ved en lånekonvertering fra 1886 til 1896.

1880-1884.

Kooperationen kom i gang i 1880'erne. I 1882 blev Danmarks første andelsmejeri, Hjedding Andelsmejeri, opført.

Arbejdstiden var i 1880 på 64 t/uge og timelønnen var for en faglært på 27 øre, for lønnen kun der bl.a. købes, 1. kg. Rugbrød for 16 øre, ¼ kg smør for 50 øre, 1 liter mælk for 06 øre, ½ kg. Kaffe for 90 øre og hvis man havde råd til det, kunne der købe en pilsner for 8 øre.

Introduktionen i 1881 af Pilsner øl, bliver et vendepunkt i Tuborgs konkurrence med Carlsberg.

I 1881 bliver Ingeniørhøjskolen i København etableret, i starten under navnet Daghøjskolen for Bygningshåndværkere og Maskinbyggere.

De Danske Spritfabrikker bliver stiftet i 1881 og de opkøbte løbende brænderier rundt om i landet indtil de i 1923 havde opkøbt 2500 brænderier og nu svar alene om spritproduktionen.

Den 15. januar 1881, grundlagde C.F. Titgen Kjøbenhavns Telefon-Selskab, kendt som KTAS. Telefoncentralen i København havde i starten kun åben fra 8.30 til 17.30 for sine 22 abonnenter, telefonerne hængte på vægen og der skulle tales højt og tydeligt ind i mikrofonen på midten af apparatet. Hørerøret der var forbundet med ledning, skulle holdes tæt ind til øret. De første telefoner i København var Bell apparater.

Den industrielle udvikling i Danmark blev også markeret ved anlæggelsen af Helsingør Jernskibs- og Maskinbyggeri i 1882, og i 1883 søsattes den første nybygning, fragtdamperen Helsingør.

Det samlede befolkningstal runder 1. millioner i 1882.

I 1882 grundlagde Carl Jacobsen (søn af brygger J:C: Jacobsen) sit eget bryggeri Ny Carlsberg, Far og søn havde en bitter konflikt, forårsaget af at den gamle brygger i 1876 stiftede Carlsbergfondet i stedet for at gøre Carl til arving. Carl opnåede økonomisk succes med sit bryggeri, og blev også sin fars konkurrent på velgørenhed.

Venus passagen i 1769 var der næppe mange almindelige danskere der hørte noget om, men passagen i 1882 er der større chance for at nogle hørte om, da nyhedsformidlingen efter 1864, var blevet væsentlig bedre. Ved passagen i 1882 blev en ekspedition sendt til St. Croix i Dansk Vestindien, men pga. dårligt vejr gav det ikke noget særligt udbytte.

N.F.S. Grundtvig bliver født i 1883.

Den 3. oktober 1884 nedbrændte Christiansborg Slot for anden gang, og Rigsdagen måtte genhuses i den tidligere kaserne i Fredericiagade.

Dampturbinen bliver opfundet af Charles Parsons

1885-1889.

Da Danmark fik sin grundlov i 1849, var det med en todeling af parlamentet i Folketing og Landsting, det sikrede kongen og Højre magten i Landstinget. Den magt benyttede Højre og kongen til at opløse rigsdagen og regere ved provisoriske love, det skete under ledelse af konseilspræsident J.B.S. Estrup.

Sammen med en provisorisk finanslov kom der andre provisoriske love der indførte en slags undtagelsestilstand.

Der blev oprettet et særligt militærpoliti til bekæmpelse af politisk uro, og regeringsfjendtlig agitation kunne straffes.

Estrup blev i 1885 udsat for et attentatforsøg, som dog mislykkedes.

DSB opstod i 1885 efter at Det Danske Jernbane-Driftsselskab kom i økonomiske vanskeligheder i 1867 og blev overtaget af staten og ændrede navn til De Jydske-Fynske statsbaner.

I 1880 overtog staten Det Sjællandske Jernbaneselskab, og staten drev således to jernbaneselskaber indtil 1885 hvor der skete en samkøring af de to selskaber under navnet, Danske Statsbaner, senere DSB.

To personer der senere blev kendte danskere på hver deres måde og felt, blev født i 1885. Den ene var Karen Blixen der blev født på Rungstedlund, og den anden var Niels Bohr der jo blev en kendt atomfysiker der bl.a. fik Nobelprisen i fysik i 1922, H.C. Ørsted medaljen i 1924, fik Elefantordenen i 1947 og modtog Storkorset i diamanter i 1955.

Der var i 1885, 73.000 gårde og 188.000 husmænd i Danmark.

I årene fra 1887-1889 blev Eiffeltårnet bygget. Det kostede 7,8 mill. francs og er samlet af 18.038 stykker stål, sat sammen med 2.500 mill. nitter.

Det kræver 50 tons maling hvert 5. år at vedligeholde tårnet.

I 1887 blev verdens første tørrelement (batteri) fremstillet i København.

I 1889 blev to ambulancer, trukket af heste, sat i drift og placeret hos politiet, i 1890 havde man 63 udrykninger. I 1898 blev ambulancekørslen delvis overtaget af Københavns Brandvæsen.

I 1906 startede Sophus Falck et redningskorps, i starten uden ambulancetjeneste men da der i 1908 blev oprettet en lægevagt, blev der indkøbt en automobil-ambulance, den første i Skandinavien.

I 1911 var Falck i besiddelse af 5 ambulancer der i alt havde 1223 udrykninger.

1890-1994.

Den sidste dansker bliver halshugget i Horsens, det var Jens Nielsen der havde forsøgt at dræbe en fængselsbetjent i Horsens Statsfængsel.

Bygningen af Middelgrundsfortet startede i 1890, det stod færdig i 1894, blev indviet i 1895 og var indtil 1984, en del af det danske forsvar.

Fra 1893 til 1929 kom der mere end 100.000 polakker til Danmark, de fik arbejde i landbruget, ved tørvegrave, teglværker og ved vejarbejde og anlæg af jernbaner. De fleste polakker kom til Lolland-Falster hvor man var begyndt at dyrke sukkerroer men manglede folk til at hakke og tynde ud og tage roerne op. En dagløn for mænd var i 1906 på 1,50 kr. og for kvinder 1,15 kr. under høstarbejde var den på hhv. 2 kr. og 1,50 kr. og man arbejdede fra kl. 5 morgen til 19 om aftenen.

7. August 1894 bliver Estrup, pga. alderdom, tvunget til at trække sig tilbage og Venstre kom ind i Rigsdagen meget imod kong Christian 9. ønske.

Dampmaskinen blev opfundet i starten af 1800 tallet, og fra slutningen, dvs. omkring 1880 blev den brugt i Danmark på kraftværker, fabrikker og også i landbruget.

Det første elektricitetsværk blev sat i drift i København den 5 marts 1892, 3 dampmaskiner leverede 930 KW til et ledningsnet på 28 km.

1895-1899.

Niels Finsen foretager i 1895 vellykkede behandlinger af tuberkulose med kulbuelys.

Albert Einstein blev født i den 14. marts 1879. I 1905 skrev han en artikel om ”elektrodynamikken i bevægelige legemer” og dermed blev den specielle relativitetsteori født, i 1915 kom den generelle relativitetsteori.

Einstein var nu verdensberømt men da han var jøde, kunne han ikke blive i Tyskland. Han flyttede i 1933 til USA og da 2. verdenskrig brød ud i 1939, skrev han sammen med andre fysikere til Franklin D. Roosevelt og gjorde opmærksom på faren for, at Tyskerne skulle komme først med fremstillingen af en atombombe.

Det førte til at den amerikanske regering igangsatte udviklingen af atombomben.

Efter krigens afslutning gik han ind for atomnedrustning og skabelsen af en verdensregering.

Einstein blev amerikansk statsborger i 1940 og døde i 1955.

Henry Ford byggede sin første bil i 1896 med to cylindre, den kunne køre 30 km/t, han solgte den for \$200 som han brugte til at bygge en ny bil for, den blev færdig i 1898.

Efter et par forsøg der mislykkedes, gjorde han i 1902 endnu et forsøg på at starte sin egen fabrik, det blev med ”Ford & Malcomson” som blev ændret til ”Ford Motor Company” den 16. juni 1903.

I 1908 konstruerede man den legendariske T-model som fra 1908 til 1927 blev produceret i ikke mindre end 16.000.000 eksemplarer. Den kostede fra starten \$825 men med samlebåndet opfindelse blev den billigere, således kostede en T-model i 1924 \$240 og kunne køre 70 km/t.

I 1919 åbnede Ford en fabrik i Københavns Sydhavn som fungerede til 1966.

De olympiske lege blev indstiftet i 1896.

Arbejdernes Forsamlingshus på Nørrebro stod færdig den 12. nov. 1897, det skiftede senere navn til Folkets Hus og blev centrum for arbejderbevægelsens aktiviteter på Nørrebro.

Her blev bl.a. vedtaget, at indføre 8. marts som Kvindernes internationale kampdag.

Folkets Hus blev senere overtaget af Hovedstadens Brugsforening der solgte det til musikensemblet ”Tinglutti” i 1978, der senere solgte det til Københavns Kommune, der som vi ved, igen solgte huset til Faderhuset, der nu har lader det nedrive og sat grunden til salg.

Dieselmotoren blev opfundet i 1896 af Rudolf Diesel, og han fik patent på den i 1897.

Valdemar Poulsen opfinder og tager patent på Telegrafonen (den første båndoptager), den vakte international opmærksomhed men den blev aldrig en succes, da det endnu ikke var muligt at forstærke lyden.

De samvirkende fagforbund (LO) stiftes i 1898.

Dansk Arbejdsgiver og mesterforening (DA) stiftes i 1899.

1900-1904.

Dansk riffelsyndikat (DISA) etableres.

Siden det første Andelsmejerierne i 1882, har de bredt sig ud over hele landet og i 1900 var der 900.

I 1901 skete et systemskifte, førhen havde kongen, uanset valgresultatet, udnævnt regeringen blandt Højres ledere. Valget i 1901 blev begyndelsen på det demokratiske princip, at regeringen ikke må have et flertal mod sig i folketinget.

I 1901 havde Norge fået nok af at være i union med Sverige, og fik efter en folkeafstemning deres egen konge, en lillebror til Danmarks kommende kong Christian 10.

Københavns Sporvej-Selskab's hestesporvogne blev i 1902 elektriske og kunne køre uden hesteforspand, men sporvognen "Hønen" der kørte op og ned af Nørregade og Frederiksborggade kørte dog med hestekræfter indtil 1915.

I 1902 erhvervede kooperativet Arbejdernes Fællesbageri, et bryggeri på Dr. Olgasvej det fik navnet Stjernen, og i juli kunne de første øl køres fra bryggeriet.

Nils Finsen får i 1903 Nobelprisen for at have påvist lysets helbredende virkning.

Sundhedspolitik og velgørenhedsarbejde kom nu i højsæde og det første julemærke blev introduceret i 1904.

Georg Jensen åbner sit eget værksted for kunstnerisk udførte Sølv- og Guldsmedearbejde.

Den 12. feb. 1904 udsendte Politiken et ekstra blad om den russisk-japanske krig. Den 21. juli fik Politikens Ekstra Blad ændret navn til Ekstra Bladet, prisen var 2 øre, Politiken kostede 5 øre.

1905-1909.

Nordisk film blev grundlagt i 1906 og i 1907 blev Ole Olsens stumfilm "Løvejagten" en publikumssucces, men skabte også rører i dyreværnsforeninger i både Danmark som i udlandet. Filmen handlede om to storvildtjægere og en sort tjener der nedlægger to løver på den Afrikanske savanne.

Filmen var imidlertid optaget på en ø i Roskilde fjord som var dekoreret med palmegrene, med to halvtamme løver fra Tyskland.

Der blev nedlagt forbud mod optagelserne, som Ole Olsen trodsede. Filmen blev derfor forbudt og blev smuglet til Sverige hvor den fik premiere, men året efter blev forbudet ophævet og den fik stor succes, sikkert ikke mindst takket være medieomtalen.

Genopbygningen af Christiansborg Slot begyndte i 1907.

Danmarksekspeditionen fra 1906-08 skulle kortlægge området Independence Fjord og eksistensen af Pery Kanalen, men Mylius Erichsen, Høegh-Hagen og Jørgen Brøndum omkom i 1907.

I en alder af 20 år (1905) var Niels Bohr målmand på AB's førstehold, det siges at Niels Bohr skulle have ladet et mål gå ind, fordi han havde travlt med at skrive matematiske formler på målstolpen. Hans bror Harald, der også spillede i AB, kom på landsholdet og var, ved de Olympiske lege i London i 1908, med til at vinde sølv til Danmark.

Niels Bohr havde dog andre og mere alvorlige interesser og flyttede derfor til London i 1911.

I 1913 fandt han frem til en model for atomets opbygning. I starten mødte Bohr's atommodel stor skepsis, men da uafhængige forskere vha. eksperimenter kunne bekræfte modellens holdbarhed, forstummede kritikken og i 1922 fik Niels Bohr tildelt Nobels fysikpris.

Efter besættelsen i 1940 blev Bohr i Danmark, men i sept. 1943, sagde efterretninger, at han ville blive arresteret og først til Tyskland. Bohr flygtede derfor til Sverige og kom derfra til USA hvor han erfarede, at man var ved at have fremstillet en atombombe.

Fra da af arbejdede han for fredelig udnyttelse af atomenergien.
Den 18. nov. 1962 døde Niels Bohr.